

СУЧАСНА АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ В УКРАЇНІ

Олена СОКУРЕНКО (Кропивницький)

Стаття присвячена дослідженню адміністративної юстиції в Україні та її сутності, а також аналізу інституту адміністративної юстиції як невід'ємної ознаки правової держави. Розкрито основні риси та особливості адміністративної юстиції. Розглянуто деякі проблеми сучасної адміністративної юстиції.

Ключові слова: адміністративна юстиція, адміністративне судочинство, адміністративний суд, законність.

Статья посвящена исследованию административной юстиции в Украине и ее сущности, а также анализу института административной юстиции как неотъемлемой части правового государства. Раскрыты основные черты и особенности административной юстиции. Рассмотрены некоторые проблемы современной административной юстиции.

Ключевые слова: административная юстиция, административное судопроизводство, административный суд, законность.

The article investigates administrative justice in Ukraine and its essence and analysis of the institution of administrative justice as an integral part of the constitutional state. The basic features and characteristics of administrative justice have been analyzed. We consider some problems of modern administrative justice.

Key words: administrative justice, administrative law, administrative court, legitimacy.

Постановка проблеми. Метою судово-правової та адміністративної реформи, що здійснюється в Україні, є формування демократичної правової держави, де гідність особи, її здоров'я, права і свободи, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю та гарантуються Конституцією. Визнання нашою країною найважливіших міжнародних стандартів у галузі захисту прав людини потребує відповідного юридичного механізму забезпечення захисту прав і свобод громадян, юридичних осіб, що обумовлює актуальність проблеми подальшого розвитку та удосконалення адміністративної юстиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені, які досліджували, а деякі з них — продовжують досліджувати проблеми розвитку науки адміністративного права і процесу приділяли увагу здебільшого теоретичним аспектам впровадження та функціонування адміністративної юстиції, формуванню та трансформації доктринальних положень теорії адміністративного процесу у напрямку визначення місця адміністративного судочинства у системі адміністративного права, опрацювання понятійно-категоріального апарату. У такому контексті слід вказати на науковий доробок В.Б.Авер'янова, Е.Ф.Демського, В. С. Стефанюка, С. В. Ківалова, І. Б. Коліушка, Р.О.Куйбиди, А.Т.Комзюка, В.М.Бевзенка, Р. С. Мельника, О. В. Кузьменко, А. О. Селіванова, О. П. Рябченко та інших.

Мета статті - дослідити сутність адміністративної юстиції та її актуальні проблеми.

Виклад основного матеріалу. Становлення та розвиток суспільних відносин в умовах незалежної, правової, демократичної держави супроводжується безперервним розвитком й подальшим удосконаленням управлінських процесів у різних сферах життєдіяльності громадянського суспільства. У цьому ключі особливої ваги набувають питання, пов'язані з охороною прав і свобод громадян, що належать до компетенції державних органів, діяльність яких потребує постійного удосконалення. Такий процес обумовлюється сучасними потребами економічного, політичного і соціального життя суспільства.

Проблема становлення системи адміністративної юстиції в Україні не є новою, проте навіть сьогодні серед науковців, юристів-практиків та навіть урядовців тривають дискусії щодо теоретичного осмислення сутності адміністративної юстиції, її ролі та місця в українській правовій системі.

Забезпечення гарантій суб'єктивних прав громадян у відносинах з адміністративними органами є обов'язком правової держави, що обумовлює необхідність існування адміністративної юстиції в Україні, яка, з одного боку, захищає суб'єктивні права громадян, а з іншого – за допомогою судової практики забезпечує законність діяльності органів державної влади і, таким чином, сприяє зміцненню правопорядку в державі.

Разом із тим слід зазначити, що призначення адміністративної юстиції полягає у здійсненні правового контролю, а не контролю за доцільністю управлінської діяльності.

Основна риса адміністративної юстиції проявляється в її організаційному відокремленні від органів і структур, які виконують виконавчі функції. Адміністративна юстиція - це правосуддя, судова галузь влади. Разом з тим це окрема адміністративна галузь правосуддя. Процес в адміністративних судах, незважаючи на деякі особливості, будується на зразок загального судового процесу.

Зараз можна виділити такі особливості адміністративної юстиції. По-перше, здійснення судовими органами правосуддя по адміністративних справах. Адміністративна юстиція - це правосуддя, а не управлінська діяльність. По-друге, процес розгляду адміністративних справ побудований на зразок загального судового: він є голосним, публічним, має елементи змагальності. При цьому специфіка адміністративних справ така, що їхній розгляд має потребу в особливих організаційних формах і спеціальній суддівській кваліфікації, оскільки рішення адміністративних справ вимагає, крім зробленого знання законодавства, насамперед адміністративного, ще й знання державного керування й інших сфер діяльності [6, с. 132].

Таким чином, адміністративна юстиція - це встановлений законом порядок розгляду й рішення в судовій процесуальній формі справ, які виникають в області державного керування між громадянами або юридичними особами, з одного боку, і органами державного керування (посадовими особами), - з інший, здійснюваний загальними або спеціально створюваними для рішення правових суперечок судами.

З погляду забезпечення законності в державному управлінні адміністративна юстиція є обов'язковим елементом системи зовнішнього контролю щодо законності дій органів публічної влади та їх посадових осіб в частині прийнятих ними актів або вчинених ними дій (бездіяльності), які порушують передбачені законом права фізичних чи юридичних осіб, що забезпечується системою судових органів у передбаченому адміністративно-процесуальному порядку.

У цілому адміністративна юстиція являє собою один із засобів обмеження виконавчої влади, а адміністративні суди - засіб реалізації принципу поділу влади, додатковий захисний механізм суб'єктивних прав і воль громадян.

Незавершеність адміністративної реформи в Україні спричинило розрив теоретико-методологічних взаємозв'язків між нормами адміністративного права, що регулюють сферу державного управління, державної служби, здійснення органами виконавчої влади владно-розпорядчих функцій, та адміністративним судочинством, його предметом і завданнями. Це зумовило розбудову адміністративної юстиції в Україні за тими організаційно-правовими та процесуальними напрямками, що були визначені Конституцією України, Законом України «Про судоустрій України», Кодексом адміністративного судочинства України, Концепцією вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів тощо.

Практичний досвід функціонування адміністративних судів в Україні виявив цілу низку проблем, пов'язаних з ефективністю забезпечення цими органами судової влади законності в сфері виконавчої влади, які передбачають удосконалення як адміністративно-процесуального права, так і цілого ряду факторів, що впливають на діяльність адміністративних судів. Мається на увазі їх матеріально-фінансове й кадрове забезпечення. Адже, як цілком справедливо вказує Н. Плахотнюк, функціонування системи адміністративних судів потребує значних ресурсів. Також слід згадати проблему усунення механізмів не правового впливу на дії та рішення адміністративних судів. З огляду на це, слід вказати, що останнім часом факти тиску на суддів і втручання в діяльність судів набули системного та відвертого характеру, зокрема, при розгляді судами справ, формуванні суддівського корпусу, призначенні суддів на адміністративні посади, вирішенні питань про відповідальність суддів. Грубо порушується визначений законом порядок притягнення суддів до відповідальності в частині встановлення її підстав, строків притягнення до неї, забезпечення суддям, стосовно яких вирішується питання про відповідальність, можливості вжити передбачених законом заходів щодо свого захисту. В діяльності суб'єктів, до компетенції яких належить вирішення питань про відповідальність суддів, у деяких випадках вбачається упереджений підхід та намагання вчинити розправу над суддями за їхню професійну діяльність.

Справа в тому, що кажучи про законність в адміністративному судочинстві, мають на увазі, як мінімум, два аспекти:

а) вимога до суду здійснювати всі процесуальні дії, а також ухвалювати рішення у справах відповідно до закону;

б) критерій перевірки рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. При цьому щодо останнього із вказаних положень, то слід пам'ятати, що не маючи «адміністративно-дискреційних повноважень» [2, с.51], адміністративні суди не повинні перевіряти дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень на предмет доцільності. Інакше кажучи, як доводить В. Шишкін, перевірка доцільності адміністративних рішень переступає компетенцію адміністративного суду і не входить до змісту принципу законності [12, с. 12]. Але зараз слід наголосити на іншому моменті.

Справа в тому, що визнання адміністративних судів незалежними органами державної влади, які повноважні виносити офіційні рішення щодо діяльності чи бездіяльності органів державної влади, може призвести до того, що вони характеризуватимуться як специфічні контрольні органи в системі державного управління, що стоять, так би мовити, «над» іншими органами державної влади й здійснюють повноваження щодо забезпечення законності.

Про небезпеку такого розуміння судового адміністративного контролю попереджали Ю. Козлов та Л. Попов [1, с. 443]. Тому ми вважаємо за необхідне максимально чітко вказати на подвійний зміст принципу законності для діяльності адміністративних судів. Зазначена подвійність чи — не дозволяє їм вийти за межі режиму законності й перетворитись на своєрідний «над законний» орган судової влади, який, забезпечуючи законність, сам знаходиться поза її межами.

Отже, аналіз сучасного стану розбудови адміністративних судів в Україні свідчить про наявність низки проблем у цій сфері, що у свою чергу вимагає вироблення теоретичних основ для формування якісного та демократичного механізму розв'язання публічно-правових спорів між фізичними і юридичними особами та суб'єктами владних повноважень у сфері державного управління. Вирішення поставлених завдань відкриє фізичним та юридичним особам шлях до справедливого й незалежного адміністративного судочинства в Україні.

Практичні ж проблеми сучасної адміністративної юстиції пов'язані з дійсною реалізацією права кожного оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб як важливої гарантії реалізації конституційного принципу відповідальності держави за її діяльність перед людиною. Зміщення пріоритетів у співвідношенні держави та особистості на користь останньої потребують запровадження адекватних новим потребам суспільства державно-правових механізмів у діяльності із захисту прав і свобод громадян, а найбільш ефективною формою такого захисту виступає судова процесуальна форма, впровадження якої є важливою їх гарантією, одним із етапів входження України до спільноти демократичних, правових, соціальних держав [3, с. 7–8].

Висновки. Отже виходячи з пріоритетного завдання судової гілки влади щодо надійнішого захисту конституційних прав і свобод громадянина, а також законності та правопорядку у державі, актуальними напрямками подальшої розбудови адміністративного судочинства були і залишаються:

- забезпечення єдності судової практики;
- розгляд адміністративних справ у визначені законом строки;
- підвищення ефективності судочинства.

Також слід зазначити, що основна мета адміністративного судочинства полягає в захисті прав і свобод людини та громадянина. У цьому їхнє основне призначення. Незважаючи на позитивні аспекти функціонування системи адміністративних судів та адміністративної юстиції в Україні, маємо визнати, що наразі існує серйозна проблема в частині вдосконалення правових норм, які забезпечують захист прав людини і громадянина органами адміністративної юстиції.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Административное право: учебник / Под ред. Л. Л. Попова. – М. : Юристъ, 2002. – 697 с.

2. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України / Автори-упорядники І.Б.Коліушко, Р. О. Куйбіда. – К. : Факт, 2003. – 536 с.
3. Георгієвський Ю. В. Адміністративна юстиція : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю.В.Георгієвський. – Х., 2004. – 19 с
4. Кузьменко О. В. Адміністративна юстиція в Україні: Навч. посіб. – К. : Атіка, 2007. – 167 с.
5. Основи адміністративного судочинства в Україні. (навч. посіб. для юридичних факультетів та юридичних клінік) / За заг. ред. Александрової Н. В., Куйбіди Р. О. – К. : Конус-Ю, 2006. – 256 с.
6. Педько Ю. С. Становлення та правове регулювання адміністративної юстиції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НАН України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 232 с.
7. Решота В. В. Перспективи реформування адміністративної юстиції у системі державного управління України / В.В.Решота // Демократичне врядування: Наук. вісник. – 2008. –С. 3-7.
8. Саліщева Н. Г., Хаманєва Н. Ю. Адміністративна юстиція та адміністративне судочинство в Російській Федерації / Прав. ун-т при Инст. держ. та права РАН. – М., 2001. – 41 с.
9. Старилов Ю. Н. Административная юстиция. Теория, история, перспективы. – М.: Издательство НОРМ А (Издательская группа НОРМА-ИНФРАМ), 2001. – 304 с.
10. Стеценко С. Г. Сутність адміністративного процесу: теоретичний погляд / С. Г. Стеценко // Право України. – 2011. – № 4. – С. 39–46.
11. Стефанюк В. С. Правова обумовленість запровадження адміністративної юстиції в Україні: Автореф. на здоб. наук. ступ. к. ю. н.: 12.00.07 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 19 с.
12. Шишкін В. Завдання адміністративного судочинства / В. Шишкін // Право України. – 2005. – № 11. – С.11–14.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Сокурєнко Олена Анатоліївна – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри галузевого права Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка.

УДК 347.191.11

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Марина ЮНІНА (Дніпропетровськ)

В науковій статті проаналізовано правовий статус транснаціональних корпорацій як специфічних суб'єктів правових відносин. Досліджено поняття транснаціональних корпорацій та охарактеризовано найбільш значущі ознаки, які властиві ТНК.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, багатонаціональні підприємства, суб'єкт права, інвестиції, інвестор.

В научной статье проанализирован правовой статус транснациональных корпораций как специфических субъектов правовых отношений. Исследовано понятие транснациональных корпораций и охарактеризованы наиболее значимые признаки, присущие ТНК.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, многонациональные предприятия, субъект права, инвестиции, инвестор.

In the scientific article the legal status of transnational corporations is analysed as a specific subject of legal relations. The concept of transnational corporations describes the most important features that are peculiar for them. It has been concluded that the task of giving the definition of "transnational corporation" seems quite debatable. Transnational corporations are largely dependent on the criteria laid on their base. There are two types of these criteria: quantitative and qualitative. Qualitative criteria reflect the determination of transnational corporations and their essence, and quantitative criteria reflect variable characteristics of transnational corporations and the degree of their internationalization. As quantitative criteria such as the ratio of assets abroad and total assets of the corporation, the ratio of workers and employees abroad with their total number, the ratio of the share of income generated from the limit of total revenue, etc., are offered. By qualitative criteria ownership, place of registration, distribution of assets and liabilities, the structure of the company, management and control, the degree of concentration and others are understood. Currently, among scientists there is no single point of view on the issue of what criteria should be used in determining the transnational corporations. Therefore, the article has concluded that in determining the definition of transnational corporations both qualitative and quantitative criteria have been used, as combined they will avoid shortcomings inherent in each of these notions separately.

Keywords: multinational corporations, multinational company, entity, investment, investor.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки в умовах посилення економічної інтеграції між державами значно зростає роль транснаціональних корпорацій